

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-10-86-66>

УДК [792.8.035:82-2](477)“19/20”

Русанова М.О.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ЗАРОДЖЕННЯ НЕОКЛАСИЦИЗМУ В УКРАЇНІ. НЕОКЛАСИЦИЗМ В ХОРЕОГРАФІЇ, МУЗИЧНОМУ МИСТЕЦТВІ, ЛІТЕРАТУРІ І ДРАМАТУРГІЇ

Анотація. У статті досліджений процес зародження і становлення епохи Неокласицизму в українському мистецтві, а саме: в музичному мистецтві, хореографічному мистецтві, літературі і драматургії. Розглядаються особливості неокласицизму в музиці, літературі, драматургії і хореографії. Зокрема, стисло характеризується творчість українських письменників-неокласиків таких, як: М. Зеров, М. Драй-Хмара, П. Филипович, М. Рильський, Ю. Клен, – які входили в спілку прозаїків і поетів «Київські неокласики». Окреслюється головна мета неокласичної української літератури, а саме: шляхом дослідження автентичної української літератури та засвоєння найкращих літературних зразків Європи, створити власні унікальні літературні форми. Аналізується музичне неокласичне мистецтво, зокрема, розкривається сутність поняття «неофольклоризм» (накладення на фольклорні мотиви певні неокласичні принципи), на прикладі творчості М. Скорика. Піднімаються проблемні питання стосовно розвитку неокласичної драматургії в Україні, сучасна українська драматургія розглядається в контексті складової економічного ринку. Аналізується питання, чи може бути українська драматургія конкурентоспроможною на світовому ринку, та зі яких умов це можливо. Досліджується неокласичне хореографічне мистецтво, а саме, його характерні особливості, напрями, види. Співставляються сюжетні і безсюжетні неокласичні вистави; перелічуються жанри постнеокласичних вистав.

Ключові слова: неокласицизм, хореографічне мистецтво, література, музичне мистецтво, українське мистецтво ХХ–ХХІ ст.

Rusanova Milena

Ivan Franko National University of Lviv

THE ORIGIN OF NEOCLASSICISM. NEOCLASSICISM IN CHOREOGRAPHY IN MUSICAL ART, LITERATURE AND DRAMA

Summary. The article examines the process of origin and formation of the Neoclassicism era in the Ukrainian art. Cultural processes of different types of art of Ukraine of the end of XX – the beginning of XXI century are investigated, the chronological boundaries of the neoclassical epoch in the countries of Europe and Ukraine are compared, their difference is determined. It provides a brief overview of the historical situation that led to the later flowering of neoclassicism. Features of neoclassicism in music, literature, drama and choreography are considered. In particular, the works of Ukrainian neoclassical writers as M. Zerov, M. Drai-Khmara, P. Phylpovych, M. Rylsky, Y. Klen, who entered the society of prosaics and poets «Kyiv Neoclassicists», are briefly characterized. The main goal of the Ukrainian neoclassical literature is outlined namely by researching authentic Ukrainian literature and assimilating the best European literary samples to create own unique literary forms. The musical neoclassical art is analysed, in particular, the essence of the concept "neofolklorism" is revealed (laying certain neoclassical principles on folklore motives, M. Skoryk's oeuvre as an example). Problematic issues regarding the development of neoclassical drama in Ukraine arise, modern Ukrainian drama is considered in the context of economic market. The problem of Ukrainian drama's competitive ability and possible conditions for this are analysed. Neoclassical choreographic art is studied, namely its characteristic features, directions, forms. The plot and non-plot neoclassical performances are compared; genres of post-neoclassical performances are listed. Non-plot ballet neoclassicism that originates from American choreographer J. Balanchyn's oeuvre is created by using jazz and modern dancing means of expression and forms. Plot ballet neoclassicism originates from F. Ashton's oeuvre and has Anglo-French origin. The main characteristics of the plot neoclassical performance are complicated ballet terminology, increasing of attention to dramatically or literary plot, the presence of realistic, expressionistic and surreal principles, using the pantomime, modern, jazz, popular, folklore dancing means of expression, dance symphony and academic ballet principles.

Keywords: neoclassicism, choreographic art, literature, musical art, Ukrainian art XIX–XX century.

Постановка проблеми. Питання становлення і розвитку неокласицизму в різних жанрах українського мистецтва не є детально вивчене, воно потребує глибинного аналізу і наукового дослідження. Шлях розвитку українського неокласицизму в літературі, музиці і хореографії суттєво відрізняється від європейського, як хронологічно, так і сутнісно. Українські митці-неокласики зробили значний внесок в світову культуру, тому виникає необхідність в дослідженні їхнього творчого спадку.

Аналіз досліджень і публікацій. Тематику неокласичного музичного мистецтва досліджу-

вала О. Зав'ялова у своїй науковій статті «Неостилістичні ознаки ансамблевих жанрів камерно-інструментального мистецтва України», а також С. Лісецький у своїй публікації «Стильові тенденції "Неокласицизм" і "Неофольклоризм" у музиці М. Скорика». Неокласичне хореографічне мистецтво досліджувала Д. Бернадська у своїй науковій роботі «Розвиток неокласичного балетного стилю в хореографії ХХ ст.». Стосовно української сучасної драматургії цікавою є публікація Н. Неждана «Сучасна українська п'єса: в очікуванні Годо», в ній розкривається не тільки характеристика сучасного театрального мистец-

цтва, а й конструктивна критика, стосовно сучасних театральних процесів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В умовах розвитку культури України як незалежною держави, постає необхідність дослідження її унікальності і автентичності. Тема сучасних мистецьких процесів широко висвітлюється в медіа, але на науковому рівні кількість робіт, присвячених даній тематичі є недостатньою. Постає необхідність вивчення сучасної української культури, творчість молодих талановитих митців, а також інтеграція сучасного українського мистецтва в світову культуру.

Формування цілей статті. Головною ціллю під час роботи над даною статтею є дослідити культурні процеси різних видів мистецтва України кінця ХХ – початку ХХІ століття. Розглянути особливості неокласицизму в музиці, літературі, драматургії і хореографії. Стисло охарактеризувати творчість українських письменників-неокласиків; проаналізувати музичне неокласичне мистецтво, зокрема, розкрити сутність поняття «неофольклоризм». Підняти проблемні питання стосовно розвитку неокласичної драматургії в Україні. Дослідити неокласичне хореографічне мистецтво, а саме, його характерні особливості, напрями, види. Співставити сюжетні і безсюжетні неокласичні вистави; перелічити жанри постнеокласичних вистав.

Виклад основного матеріалу дослідження. Неокласицизм – стиль у світовому мистецтві, що прийшов на зміну класицизму. В Європі він виник наприкінці ХVІІІ ст., але розквіт цього стилю відбувся вже у ХІХ ст. Назва неокласицизм використовується для того, щоб відрізнити цей стиль від спорідненого з ним класицизму кінця ХVІІІ ст. Хронологічно неокласицизм слідує за рококо і є своєрідною реакцією на нього. Хронологічні межі неокласицизму окреслювались по-різному в музичному мистецтві, літературі, драматургії і хореографії. Особливо, говорячи власне про українське мистецтво, слід зазначити, що неокласицизм прийшов на терени України значно пізніше, на початку ХХ ст. Це пов'язано із складним внутрішньополітичним становищем України, а саме відсутність своєї власної державності, розкол території на Правобережну і Лівобережну, Перша світова війна та інші не менш важливі фактори, що унеможливають розвиток культури і мистецтва.

Якщо говорити про літературу, український неокласицизм знайшов своє відображення в творчості таких київських поетів, як: Микола Зеров, Михайло Драй-Хмара, Павло Филипович, Максим Рильський, Юрій Клен. Цю групу українських поетів і прозаїків називають «Київськими неокласиками» [1]. Через призму їх творчості можна зробити висновок, що головною місією української неокласичної літератури було переосмислити історію України від її витоків до сучасності. Шлях до здійснення цього завдання, на думку Михайла Зерова пролягав через ґрунтовне вивчення досягнень української культури, засвоєння найкращих зразків Європи, створення власних літературних форм. Михайло Зеров особливо акцентував на відмінностях у розвитку російського й українського духовного процесу. Однією з провідних у поезії неокласиків є проблема

буття України, починаючи з князівських часів і до сучасності. Вони проводять мовби генеральний огляд сил нації, її можливостей і резервів (поезії «Володимир Мономах», «Тарас Шевченко» П. Филиповича, «Сон Святослава», «Олесь» М. Зерова, «Круті» М. Драй-Хмари та ін.) [5].

Розквіт неокласицизму в музичному мистецтві також припадає на середину ХХ століття. Як зазначає О. Зав'ялова у своїй науковій статті «Неостилістичні ознаки ансамблевих жанрів камерно-інструментального мистецтва України» 50–60-ті роки ХХ століття – це час опанування всіма можливими техніками та виражальними засобами епохи: додекафонією, серіальністю, сонорикою, алеаторикою тощо. Експериментування та апробація новітнього, мистецькі пошуки, спроби реформ здійснюються перш за все в камерно-інструментальній музиці [2, с. 25]. Неокласицизм в музиці – це творчий напрямок, який передбачає використання досвіду минулих епох – Класицизму, Бароко, Відродження і навіть Романтизму в синтезі з сучасними стильовими особливостями. В неокласицизмі як провідна висувається ідея порядку. Змістовністю неокласицизму виступають споконвічні ідеї добра і зла, життя і смерті, божественного устрою світобудови, вічності мистецтва. Звернення митців до класичних зразків на новому етапі відзначає вже не просту стилізацію, а певне перетворення та осучаснення давніх моделей. Завдяки можливості перетворення та «незаакадемізованості», неокласицизм був єдиним напрямом у західноєвропейському мистецтві першої половини ХХ ст. «що протистояв експресіонізму нововіденської школи». За рахунок використання та видозміни жанрів і стилістичних моделей попередніх культурних епох музика ХХ ст. значно збагачувалася [2, с. 27].

Головною відзнакою неокласичної музики є звернення до фольклорних витоків. У композиторській практиці визнається можливість трактування фольклору, «як основи композиторського мислення і процесу музичного становлення». Таким чином утворилась нова композиторська тенденція – «неофольклоризм». Неофольклоризм не є автентичним відтворенням архаїчних або інших пластів народної музики, а є їхнім синтезом, переробкою в сучасних традиціях. Визнаючи самостійну роль неофольклоризму, слід пам'ятати, що він сформувався через накладення на фольклор певних неокласичних принципів. Водночас постає питання про залучення фольклору у професійному мистецтві ХХ ст. до певного художнього стилю. Віднесення неофольклоризму до неостилістичних явищ дещо суперечить первісній сутності поняття: адже фольклор за своєю природою не є мистецьким стилем або напрямом [2, с. 27].

Головним представником неокласичної української музики є М. Скорик. До «неофольклоризму» відносимо такі твори Скорика: «Проста мелодія», «Народний танець», «Лірник», «Жартівлива п'єса», «Пісня бойка», а також «Три весільні пісні» для голосу з камерним ансамблем, Концерт № 1 для скрипки з оркестром, «Карпатський концерт» для оркестру тощо [3, с. 96]. Неофольклоризм М. Скорика – це оновлене, осучаснене відношення композитора до фольклору.

В хореографії неокласичний стиль має франко-англо-американське походження. На сьогоднішній день в сучасній хореографії стилістичними ознаками неокласики є оновлення класичного танцю (балету) більш віртуозними виразними рухами та позиціями, ускладнення побудови форми балету: *antre, pasdeux, pasdetrios, variations, codeballet*. Класичні *pas* побудовані таким чином, щоб простежувався та розкривався психологічний або асоціативний зміст; самі ж рухи проминаючи, важливим є підхід та перехід від руху до руху [1, с. 82]. Неокласика також значно відходить від академічної традиції, звертаючись до паралельних і кутових позицій у поєднанні з поворотними та заокругленими. У неокласиці більша перевага надається музичному твору, в якому класичні *pas* органічно повторюють всі складні особливості симфонічної, класичної та неокласичної музики, тобто використання принципу танцсимфонії. Сучасна неокласика має два жанри – безсюжетний та сюжетний.

Безсюжетна (абстрактно-асоціативна) неокласика бере свій початок у творчості Дж. Балачіна і має франко-американські корені. Головною особливістю цього різновиду є звернення до античного сюжету та міфу, побудова абстрактної асоціації у балеті, ускладнена класична техніка, використання джазових і модерних танцювальних виразних засобів і форм, симфонізму і академічних балетних принципів.

Сюжетна (драматична) неокласика бере початок у творчості Ф. Аштона і має англо-французьке походження. Особливостями цього різновиду є оновлення балетної лексики (зокрема балетів класичної спадщини), ускладнення класичної танцювальної лексики для посилення психологізму балету; зростання уваги драматичного чи літературного сюжету, наявність реалістичних, експресіоністичних і сюрреалістичних принципів, використання пантоміми, модерних, джазових, популярних, фольклорних танцювальних виразних засобів, танцсимфонії та академічних балетних принципів [1, с. 82].

Постнеокласика – сучасні процеси в хореографії кінця ХХ століття, які не включені в загальне поняття неокласицизму. Пізня авторська неокласика, бере свій початок від авторських неокласичних труп. Постнеокласика включає різні балетні форми – традиційні, а також балетну мініатюру; серед її жанрів – безсюжетні (асоціативна абстракція, авторський експеримент), сюжетні (літературна або авторська мотивація, сюжетна мініатюра і масові композиції), авторські сюжети та змішані.

У сучасній українській драматургії є багато проблем. На щастя, ці питання активно піднімаються і обговорюються в ЗМІ. Зокрема, в періодичному виданні «ZN,UA» ще в 2013 році ви-

йшла досить цікава стаття «Сучасна українська п'єса: в очікуванні Годо», яка детально описує всі сучасні процеси української драматургії [4]. Починаючи від відсутності матеріальної підтримки з боку держави, закінчуючи страхом керівників театрів довіряти створення нових постановок молодим драматургам. У статті постає питання чи може бути українська драматургія конкурентоспроможною, і дається відповідь: так, може. Але за певних умов. Передусім має бути якісна сценічна, а найголовніше – оригінальна драматургія. Для якості необхідні не лише талант, а й досвід постановок. Театри повинні йти на виправданий ризик і ставити, відкривати нових авторів – саме цим вони можуть бути цікаві і власній публіці, і на міжнародній арені, а інакше – приречені на неактуальність і вторинність [4]. Другий чинник – ринок... Звужуючи ринок для своєї літератури в Україні, завдається удару і по її престижності за кордоном. В сусідній Росії це добре розуміють і розширюють власний культурний ринок [4].

Висновки з даного дослідження і перспективи. У статті досліджено процес зародження і становлення епохи Неокласицизму в українському мистецтві. Розглядені особливості неокласицизму в музиці, літературі, драматургії і хореографії. Зокрема, стисло охарактеризована творчість українських письменників-неокласиків; проаналізоване музичне неокласичне мистецтво, зокрема, розкривається сутність поняття «неофольклоризм». Підняті проблемні питання стосовно розвитку неокласичної драматургії в Україні. Досліджені неокласичне хореографічне мистецтво, а саме, його характерні особливості, напрями, види. Співставлені сюжетні і безсюжетні неокласичні вистави; перелічені жанри постнеокласичних вистав.

Отже, рух до неокласицизму був органічним процесом, рівною мірою істотним для музики, літератури та хореографії. І в тому і в іншому виді художньої творчості була досягнута необхідність відродження класичних цінностей, що були втрачені у роки пошуків та багатократних змін стилістичної орієнтації. Неокласичний балет, за охопленням явищ, значно ширше власне неокласичної музики. Він може базуватися і на старій (балетній або небалетній) музиці, і представляти хореографічну інтерпретацію творів, які було написано у розрахунок на концертну естраду. Тут вибір хореографів практично необмежений, оскільки історія балету ХХ ст. довела, що підібрати «хореографічні ключі» можна до музики усіх часів та народів. Неокласичному балетові, як правило, було притаманним тяжіння до безсюжетності, або його сюжетна основа була гранично узагальненою та умовною. Вона зводила до мінімуму елемент наративності, тобто оповідальності.

Список літератури:

1. Бернадська Д. Розвиток неокласичного балетного стилю в хореографії ХХ ст. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2014. Вип. 8. С. 77–82.
2. Зав'ялова О. Неостилістичні ознаки ансамблевих жанрів камерно-інструментального мистецтва України. *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії: Збірник наукових праць*. 2007. Вип. 7. С. 25–31.
3. Лісецький С. Стилєві тенденції "Неокласицизм" і "Неофольклоризм" у музиці М. Скорика. *Альманах "Культура і сучасність"*. 2016. Вип. 1. С. 92–97.
4. Неждана Н. Сучасна українська п'єса: в очікуванні Годо. *ZN,UA*. URL: <https://zn.ua/ukr/ART/suchasna-ukrayinska-p-yesa-v-ochikuvanni-godo.html> (дата звернення: 17.09.2020).

5. Неокласики: феномен в історії українського модернізму. Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого. URL: <https://nlu.org.ua/vustavki.php?id=685> (дата звернення: 10.09.2019).

References:

1. Bernadska, D. (2014). Rozvytok neoklasychnoho baletnoho styliu v khoreografii XX st. / D. Bernadska. [Bernadska D. Development of neoclassical ballet style in the choreography of the XX century] *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk* [Current issues of the humanities], no. 8, pp. 77–82. (in Ukrainian)
2. Zavialova, O. (2007). Neostylistychni oznaky ansamblevykh zhanriv kamerno-instrumentalnoho mystetstva Ukrainy [Neo-stylistic features of ensemble genres of chamber and instrumental art of Ukraine]. *Ukrainske mystetstvoznavstvo: materialy, doslidzhennia, retsenzii: Zb. nauk. pr.* [Ukrainian art history: materials, research, reviews: Collection of scientific works], no. 7, pp. 25–31. (in Ukrainian)
3. Lisetskyi, S. (2016). Stylovi tendentsii "Neoklasytsyzm" i "Neofolklorizm" u muzytsi M. Skoryka [Stylistic tendencies "Neoclassicism" and "Neofolklorism" in the music of M. Skoryk]. *Almanakh "Kultura i suchasnist"* [Almanac "Culture and Modernity"], no. 1, pp. 92–97. (in Ukrainian)
4. Nezhdana, N. (2013). Suchasna ukrainska piesa: v ochikuvanni Hodo [Modern Ukrainian play: in anticipation of Godot]. *ZV.UA*. Retrieved from: <https://zn.ua/ukr/ART/suchasna-ukrayinska-p-yesa-v-ochikuvanni-godo.html> (accessed 17 September 2020).
5. Neoklasyky: fenomen v istorii ukrainskoho modernizmu [Neoclassics: a phenomenon in the history of Ukrainian modernism]. Natsionalna biblioteka Ukrainy im. Yaroslava Mudroho [Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine]. Retrieved from: <https://nlu.org.ua/vustavki.php?id=685> (accessed 10 September 2020).